

הצורך להגן על האדם מפני הטכנולוגיה של המאה העשרים הפך לצורך דוחק ביותר. האדם איבד בה את זהותו כדי להשתלב כגלגל שיניים במכונה עצומת מימדים בה סובבים להם חפצים והוויות. מעתה, *עצם קיומו של האדם מתפרש כניצול של הטבע*. אלא שבמערבולת של מפעל¹ זה המכלה את עצמו, אין שום נקודה הנשארת יציבה. אף המטייל הבודד, המשוטט לו בשדות ומשוכנע כי הוא ברשות עצמו, למעשה, אינו אלא לקוחה של תעשייה מלונאית ותיירותית, הנתון ללא ידיעתו לחישובים, סטטיסטיקות ותכנונים. איש אינו קיים עוד לעצמו.

יש מן האמת בנאום המליצי הנ"ל. הטכנולוגיה מסוכנת. לא על זהות הפרט בלבד היא מאיימת, אלא לפוצץ את כדור הארץ כולו. אולם אויביה של החברה התעשייתית הם בדרך כלל ריאקציונרים הנוטים לשכוח או לשנוא את תקוותיה הגדולות של תקופתנו. שכן מעולם לא היתה האמונה בשחרור האדם כה עזה בלבבות. אמונה שאינה נאחזת בפיתוי שמכונות ומקורות אנרגיה חדשים מציעים ליצר הילדותי של המהירות. היא אינה נצמדת לצעצועים המכניים היפהיים המפתים את ילדותיותם הנצחית של המבוגרים. אחת היא אמונה זו עם תהליך קריסתן של תרבויות הקופאות על שמריהן, אחת היא עם התפוררות כבודותו המעובה של העבר, עם התעממותם של צבעים מקומיים, עם הסדקים המפוררים את כל אותם דברים מיותרים ומלאי אטימות עליהם נשענים הפרטיקולריזמים האנושיים. צריך להיות בלתי-מפותח כדי לתבוע דברים אלו כסיבות קיום וכדי להיאבק בשמם על מקום בעולם המודרני. ההתפתחות הטכנולוגית אינה גורם סיבתי. היא עצמה כבר תוצאה של קלות גוברת זו של החומר האנושי, המתרוקן מכבודותו החשוכה.

אני חושב על זרם יוקרתי של החשיבה המודרנית, זרם שמוצאו בגרמניה והוא מציף את פינותיה האליליות המסותרות של נשמתנו המערבית. כוונתי להיידגר ולהיידגריינים. רוצים שהאדם יגלה מחדש את *העולם*. כביכול, איבדו בני האדם את העולם. הם אינם יודעים עוד אלא

את החומר הניצב לפנייהם, *הנוגד*² בהיבט מסוים את חירותם. הם אינם מכירים אלא *אובייקטים*. לגלות מחדש את העולם, פירושו לשוב אל ילדות המכורבלת באופן מיסטורי במקום, להיפתח לזוהרם של הנופים האדירים, לקסמו של הטבע, להוד חנייתם של ההרים. פירושו לרוץ בשביל המתפתל בין שדות, לחוש את האחדות שמייסדים אדריכלות הבנינים והגשר הקושר בין גדות הנהר, נוכחותו של האילן, משחקי האור וצל ביערות, המסתורין של החפצים, של כד, של נעליה הבלות של איכרה, בוהקו של קנקן יין המונח על מפה לבנה. עצם *הווייה* של הממשות היא זו הנחשפת מאחורי חוויות ייחודיות אלה, הוויה הנמסרת לידי האדם ומופקדת לשמירתו. והאדם, שומר ההוויה, ישאב מחסד זה את קיומו ואת האמת שלו.

הדוקטרינה מתוחכמת וחדשה. כל מה שנראה לנו, משך מאות בשנים, כתוספת שהאדם הוסיף על הטבע, לא היה אלא דבר המאיר מאז ומתמיד בפאר העולם. היצירה האמנותית – הבהקה של ההוויה עצמה ולא המצאה אנושית - רק זורה אור על תפארת קדם-אנושית זאת. שפת המיתוס מדוברת בטבע עצמו. הטבע מושרש בתוך שפה ראשונית זו, אשר בפנייתה אלינו, רק מצדיקה את הדבור האנושי. צריך שהאדם יוכל להקשיב, לשמוע ולהשיב. אך כדי לשמוע שפה זו ולהקשיב לה, אין די להתמכר להגיון המאורגן לכדי מערכת ידיעות, אלא יש לדור במקום, להיות שם³. השתרשות. היה מקום להשתמש במונח זה, השתרשות, אך הצמח אינו צמח דיו כדי להגדיר את האינטימיות עם העולם. מידה מצומצמת של אנושיות מרחיקה אותנו מן הטבע, שפע אנושיות תחזיר אותנו אליו. על האדם לדור עלי אדמות באופן מהותי יותר מן הצמח, שאינו אלא יונק מהאדמה את לשדיה התזונתיים. האגדה שמספרת שפת העולם הראשונית, מניחה את קיומם של קשרים עדינים יותר, מרובים יותר ועמוקים יותר.

הנה הוא, אם כן, הפיתוי הנצחי של האלילות, מעבר לאינפנטיליות של העבודה הזרה, עליה כבר התגברו מזמן. *הקודש המחלחל דרך העולם* - יתכן שאין היהדות אלא שלילתו של רעיון זה. לכרות את עצי האשרה – אנו מבינים עתה את

² לוינס משחק כאן במשמעות הכפולה של המילה

objet בצרפתית, התנגדות וחפץ כאחד.

³ זהו התרגום של Dasein. אר"ז.

¹ במובן של מפעל תעשייתי. אר"ז.

טהרתה של פעולה זו הנדמית כ'השחתה'.
המסתורין של הדברים הוא המקור לכל אכזריות
כלפי בני אנוש.

ההשתקעות בנוף מסויים, ההתקשרות אל
'מקום', בלעדיהן יהיה היקום חסר משמעות
ובקושי קיים, אינן אלא אותו פיצול של האנושות
לילידי-המקום ולזרים. מנקודת ראות זאת, יש
פחות סכנה בטכנולוגיה מאשר בשדים של
ה'מקום'.

הטכנולוגיה מחסלת את זכות-היתר של
ההשתרשות הזאת ואת הגלות המתייחסת אליה.
היא משחררת מן האלטרנטיבה הזאת. לא מדובר
בשיבה אל הנוודות, שבדיוק כחיים הקבועים
במקום אינה מסוגלת להתשחרר מנוף ומאקלים.
הטכנולוגיה עוקרת אותנו מן העולם ההיידגרי
ומן האמונות התפלות של ה'מקום'. מרגע זה
מתגלה הזדמנות: להביט בבני האדם מחוץ למצב
בו הם נמצאים, לאפשר לדיוקן האנושי להאיר
במערומו. תחת שדות ואילנות היה סוקרטס
מעדיף את הכרך, בו פוגשים בני אדם. היהדות
היא אחות למסר הסוקרטי.

מה שמרשים במעשהו הנועז של גגארין, בודאי
אינה הופעת הלונה-פארק הנפלאה שלו,
המרשימה את ההמונים; אף לא ההישג
הספורטיבי שהושג בהרחיקו יותר מכל קודמיו,
בשבירת כל שיאי הגובה והמהירות. מה שחשוב
יותר היא הפריצה הצפויה אל ידיעות חדשות
ואל אפשרויות טכנולוגיות חדשות, מה שחשוב
זה אומץ הלב והמעלות האישיות של גגארין, זה
המדע שאיפשר את המבצע, וכל מה שבתורו
כרוך במסירות וברוח הקרבה. ומה שחשוב אולי
מעל הכל, הוא הניתוק מן ה'מקום'. למשך שעה,
התקיים לו אדם מחוץ לכל אופק - הכל סביבו
היה שמיים, או יותר נכון, הכל היה חלל
גיאוטר. יצור אנוש התקיים במוחלט של
המרחב ההומוגני.

היהדות הייתה תמיד בת-חורין בייחס למקומות.
באופן זה היא נשארה נאמנה לערך הנעלה ביותר.
המקרא מכיר רק ארץ קודש אחת, ארץ מופלאה
המקיאה את הרשעים, ארץ בה לא משתרשים
ללא תנאים. כמה מאופק 'ספר הספרים' בתיאורי
הטבע שלו! "ארץ זבת חלב ודבש" - הנוף
מתבטא במונחים תזונתיים. בפסוק נספח:
"והימים ימי ביכורי ענבים" (במדבר יג-כ), זוהר

לרגע אשכול ענבים המבשיל תחת צריבת שמש
צדקה⁴.

הו, אשל שנטע אברהם בבאר-שבע! אחד העצים
הבודדים ה'פרטיים' שבמקרא, המפציעים
ברעננותו ובצבעו כדי להקסים את דמיונו בתוך
מסעות נדודים כה רבים⁵ ובתוך מדברות כה
רבים. אך זהירות! התלמוד חושש אולי פן
נתפתה לזמרתו ברוח הדרומית, פן נחפש בו את
משמעות ה'יש'. הוא עוקר אותנו מחלומותינו:
'אשל' הוא נוטריקון, השלוש האותיות הדרושות
לכתיבת שמו, הן ראשי תיבות של "אכילה,
שתייה, לינה", שלושת הדברים החיוניים לאדם,
ושהאדם מגיש לאדם. האדמה קיימת לשם כך.
האדם שולט בה כדי לשרת את בני האדם. הבה
נמשיך לשלוט במסתורין שנושמת האדמה. יתכן
שהריחוק הגדול ביותר של היהדות מהנצרות הוא
בנקודה זו. הקתוליות הנוצרית משבצת את
האלילים המוכרים הקטנים והנוגעים ללב, לתוך
פולחן הקדושים, לתוך הפולחנים המקומיים.
באמצעות שיגובה, תומכת הנצרות באדיקות
המושרשת באנושות, הניזונה מן הנופים
והזכרונות המשפחתיים, השבטיים והלאומיים. זו
הסיבה לכך שהנצרות כבשה את האנושות.

היהדות, לא שיגבה את הפסילים, אלא תבעה את
ניתוצם. בדומה לטכנולוגיה, היא הסירה את
המסתורין מן העולם. היא הסירה את הכישוף מן
הטבע. באוניברסליות המופשטת שבה, היא פגעה
בדמיונות והתלהבויות, אך חשפה את האדם
במערומי פניו.

⁴ עפ"י מלאכי (ג-כ): "וְזָרְחָה לְכֶם יְרֵאֵי שְׁמֵי שָׁמַיִשׁ
צְדָקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֶיהָ...".

⁵ הכוונה: המסעות הרבים המתאורים בתנ"ך. אר"ז.